

НОВА ПРЕДСЕДНИЧКА ФАЗА

Тадић ће у наредном периоду, уз досадашњи утицај, имати и знатно већу моћ која не произилази само из Устава, колико из реалних односа политичких снага

Да ли знате ко је данас председник владе у Француској? Франсоа Фијон. Зашто сви знају да је Саркози председник Француске, а мало нас зна ко је премијер ове земље? У овом тексту разматрамо сличност Србије и Француске и улазак у нову президенцијалистичку фазу полупредседничког система у Србији.

Полупредседнички систем по својој природи значи бикефалну, односно двоглаву структуру власти коју чине непосредно изабрани председник и премијер изабран у парламенту. У овом систему „осцилирају” или се смењују председничка и парламентарна фаза. Председничка фаза је када су председничка и парламентарна већина сагласне, а парламентарна када су несагласне. Другим речима, председник републике је врховна власт (то јест, прави шеф владе) све док има већину у Народној скупштини, али он се мора одрећи власти у корист премијера уколико друга партија (или партије, а не његова) има већину у скупштини. У другом случају реч је о кохабитацији која је у Француској забележена тек од 1986. и то: Митеран – Ширак, (1986–1988); Митеран – Баладир (1993-1995); Ширак – Жоспен (1997–2002). Иако је са полупредседничким системом прва експериментисала вајмарска Немачка, пажња је фиксирана на француску Пету републику. Одмах након успостављања овог система дата му је дугорочна интонација. Наиме, Де Гол је 1964. године прокламовао: „Недељива власт у држави јесте у потпуности поверена председнику од стране народа који га бира”, а „последња реч јесте само његова”. Ништа од овога се не налази у Дебреовом уставу, али Де Голови наследници, све до Митерана, радо су се прилагодили.

Како стоје ствари у Србији која такође има полупредседнички систем? Не рачунајући период Милутиновић – Ђинђић, кохабитација је била на релацији Тадић – Коштуница, нарочито у време прве Коштуничине владе кад је ДС био у опозицији. Данас је, условно говорећи, у Србији на делу президенцијалистичка фаза у полупредседничком систему. Борис Тадић је председник Србије, а премијер и већина министара у влади су из његове партије. То су биле срећне околности за Де Гола, Помпидуа, Ширака и сада Саркозија. Код нас је ту прилику имао Милошевић током деведесетих и Тадић од ове године. У Србији је тренутно на снази институционални аранжман за који теоретичари тврде да је оптималан, јер председник, који је и лидер своје партије, има већину у парламенту (он или коалиција коју предводи његова партија). Пожељне околности овог систем (Линц) су да је непосредно изабрани председник лидер или веома утицајна фигура једне од главних партија и да та партија може формирати коалицију са апсолутном већином способну да сарађује са председником. Претпоставља се да биполарни систем дозвољава председнику да смени премијера и да промени политику без изазивања кризе система. Неки мисле да је предност биполарног система у томе што одговорност за неуспех може бити гурана ка премијеру остављајући председника недирнутог. Оно што је заједничко президенцијализму и полупрезиденцијализму јесте присуство председника кога је народ изабрао или барем председника који није изабран у парламенту. Ипак, чак и када председник има већину у скупштини, то није исто као президенцијализам, где је председник егзекутива и нема посредника у виду другог органа.

Нови Устав из 2006. функцију председника републике дефинише у основи на исти или сличан начин. Председник републике „представља Републику Србију у земљи и иностранству”, поставља и опозива указом амбасадоре, на предлог владе, налази се на челу Савета за националну безбедност. У складу са законом, председник командује војском. Јаче позиције по новом Уставу председник републике је добио приликом избора судија Уставног суда. Председника, због повреде Устава може разрешити Народна скупштина двотрећинском већином, за шта је потребна одлука Уставног суда о постојању повреде Устава.

Сваки систем власти постоји у контексту стварног односа снага у једној земљи са мешавином политичких, историјских, економских, социјалних и других карактеристика. Сви режими зависе од капацитета политичких лидера да владају, да стекну поверење, да имају осећај за границе њихове моћи и да постигну минималан консензус. Председник Тадић ће у наредном периоду, уз досадашњи утицај, имати и знатно већу моћ која не произилази само из Устава, колико из реалних односа политичких снага, пре свега снаге његове партије. По Габријелу Алмонду „велике вође су велики ствараоци коалиција”. Судаћи по формирању владе, Тадићу то за сада полази за руком. Остаје проблем консензуса са оним делом представника који представљају другачије исказане преференце на изборима. Други потенцијални проблем је када председника окружење „одвоји од народа”. Поука како не треба чинити може се извући из искустава оних који су до сада водили Србију и „више веровали својим саветницима него својим очима”. Чак и Милош Обреновић је волео да послуша „рају”, ако ништа друго, бар да би решио дилему „стежи или попуштај”. Сада, када Србија више није „једна земља, а два господара”, већ се зна ко креира политику и води земљу, зна се и ко је најодговорнији за њену судбину. „Хомогено вођство” има још већи значај због чињенице да имамо крхку и неконсолидовану демократију. Након седиментације на унутрашњој сцени, следи трагање за одговорима на комплексност ветрова који дувају споља, за шта је потребна несвакидашња разборитост.

Господине председниче, мислите о томе.

Доцент Факултета политичких наука у Београду

Славиша Орловић

[објављено: 17/07/2008]